

INFORMÁCIA O PRIEBEHU PLNENIA
PLÁNU PREDCHÁDZANIA PLYTVANIU POTRAVINAMI

Ministerstvo pôdohospodárstva a rozvoja vidieka Slovenskej republiky

2019

Obsah

1 ÚVOD	3
2 ZHODNOTENIE SÚČASNÉHO STAVU	4
2.1 Plytvanie potravinami v EÚ	4
2.1.1 Platforma EÚ pre potravinové straty a plytvanie potravinami	5
2.2 Plytvanie potravinami na Slovensku.....	7
2.2.1 Národná platforma predchádzania potravinovým stratám a plytvaniu potravinami	11
3 VYHODNOTENIE AKČNÉHO PLÁNU PREDCHÁDZANIA PLYTVANIU POTRAVINAMI.....	13
3.1 Kvantifikácia potravinových strát a plytvania potravinami	13
3.1.1 Príprava postupov pre zabezpečenie kvantifikácie potravinového odpadu a metodiky jeho merania.....	13
3.1.2 Rozpracovanie postupov pre komplexnú analýzu odpadu z poľnohospodárskej a potravinovej produkcie v domácnostiach	14
3.1.3 Kvantifikácia potravinového odpadu v sektore verejného stravovania – školských jedálňach	15
3.1.4 Rozpracovanie postupov kvantifikácie tvorby odpadov z potravín vo vybraných segmentoch potravinového reťazca.....	17
3.2 Identifikácia hlavných príčin plytvania potravinami a možnosti ich odstránenia	18
3.3 Zlepšenie informovanosti a zmena správania	18
3.4 Legislatívny rámec	20
3.5 Spolupráca aktérov potravinového reťazca s orgánmi štátnej správy	22
4 Závery a odporúčania	23

1 ÚVOD

Plytvaniu potravinami sa úplne vyhnúť nedá, pretože rozlišujeme jedlé a nejedlé časti potravín, pričom o plytvaní hovoríme vtedy, ak sa potraviny využívajú na iný účel než na ľudskú výživu. Prvým krokom na minimalizáciu plytvania potravinami v ktoromkoľvek segmente je samotné uvedenie si plytvania a analýza jeho príčin. Na prvom mieste je systematická edukácia všetkých článkov potravinového reťazca, kde plytvanie potravín vzniká, t. j. prvovýroba, spracovanie, predaj, zariadenia spoločného stravovania a domácnosti. Pri spotrebiteľoch ide najmä o rozlišovanie dátumu minimálnej trvanlivosti a dátumu spotreby a určitý manažment pri samotnom nakupovaní potravín.

Ako uvádzame vyššie, nie je možné úplne eliminovať plytvanie potravinami, je však potrebné prijímať systematicky opatrenia, ktoré budú objemy týchto potravín znižovať. Najefektívnejšou formou z hľadiska využívania zdrojov, je darovanie potravín po dátume minimálnej trvanlivosti, ak sú stále bezpečné. V súčasnosti je možné potraviny po uplynutí dátumu minimálnej trvanlivosti darovať charitatívnym organizáciám, ktoré sú registrované na Štátnej veterinárnej a potravinovej správe Slovenskej republiky. Do budúcnosti je potrebné uvažovať o zmene legislatívy, ktorá by zabezpečila navyšovanie objemu takto darovaných potravín. Pri darovaní potravín je potrebné uvažovať aj o rôznych druhoch (sociálne, daňové a pod.) stimulácie pre darcu, t. j. zaoberať sa motivačnými faktormi.

Ďalšie riešenia minimalizácie plytvania potravinami a zároveň maximalizácie zdrojov je využitie potravín, ktoré by sa inak stali potravinovým odpadom v prvom rade ako zdroja špecifických látok a následne recyklácie vo forme krmív, kompostovanie, energetické využitie, spaľovanie odpadu a až na poslednom mieste by mali potraviny končiť ako odpad.

Systematické riešenia sú možné len v prípade, že sa disponuje dátami. To znamená, že Slovenská republika musí aj s poukazom na európsku legislatívu, danou metodikou kvantifikovať objemy plytvania potravinami na každom stupni reťazca a následne prijímať konkrétne legislatívne a materiálno-technické riešenia.

2 ZHODNOTENIE SÚČASNÉHO STAVU

2.1 Plytvanie potravinami v EÚ

Potravinové straty a plytvanie potravinami sú v Európskej únii (EÚ) dlhodobo vysoko aktuálnou témou. Európska Komisia (EK) už v roku 2010 predložila poslancom Európskeho parlamentu (EP) štúdiu o plytvaní potravinami a vyzvala členské štáty, aby prijali účinné opatrenia na zamedzenie vyhadzovania potravín. V roku 2013 EP označil plytvanie potravinami za veľmi vážny problém. Odhadovalo sa, že do roku 2020 sa zvýši plytvanie potravinami v EÚ až o 40%. Podľa informácií EP najväčší podiel na plytvaní potravinami majú domácnosti (42%), výroba (39%) a stravovacie zariadenia (14%).

Problém s plytvaním potravinami potvrdili aj štúdie OSN (2015), podľa ktorých sa každoročne celosvetovo vyhodí 1,3 miliardy ton potravín. V podmienkach EÚ sa odhady pohybujú okolo 83 miliónov ton vyhodенých potravín za rok.

Okrem značného hospodárskeho a spoločenského vplyvu potravinový odpad vyvíja neprimeraný tlak na obmedzené prírodné zdroje a životné prostredie. Podľa Organizácie OSN pre výživu a poľnohospodárstvo (FAO) približne jedna tretina všetkých potravín vyrobených na svete sa vyplytvá alebo vyhodí. Na potraviny, ktoré sa zozbierajú, ale nakoniec sa vyplytvávajú alebo vyhodia, sa každoročne spotrebuje približne štvrtina všetkej vody, ktorá sa využíva v poľnohospodárstve, a je na ne potrebná orná pôda veľkosti Číny. Potravinový odpad ročne vygeneruje približne 8 % celosvetových emisií skleníkových plynov.

Predchádzanie vzniku potravinových strát a plytvaniu potravinami sa stalo integrálnou súčasťou balíčka obehového hospodárstva EK. EK a členské štáty EÚ sa zaviazali v rámci cieľov udržateľného rozvoja (Sustainable Development Goals; SDG 12.3), ktoré boli prijaté v septembri 2015, znížiť plytvanie potravinami o polovicu na jednu osobu na maloobchodnej a spotrebiteľskej úrovni do roku 2030 a znížiť potravinové straty vo výrobe potravín a v dodávateľských reťazcoch.

V rámci 7. Rámcového programu EÚ bol prostredníctvom grantu podporený projekt FUSIONS (Food Use for Social Innovation by Optimising Waste Prevention Strategies) zameraný na zvýšenie efektívnosti využívania zdrojov v Európe prostredníctvom zníženia plytvania potravín. Počas riešenia daného projektu (august 2012 – júl 2016) bolo vydaných niekoľko publikácií (dostupné na <http://www.eu-fusions.org/index.php/publications>) v oblastiach ako stanovenie systému pre definície plytvania potravinami a identifikovanie jeho príčin, analýzy politík predchádzania plytvaniu potravinami v rámci EÚ-28, stanovenie hodnoverných údajov o plytvaní potravinami a harmonizácia metód kvantifikácie a stimulácia sociálnych zmien/inovácií v oblasti plytvania potravinami. Na základe zozbieraných dát boli vytvorené odhady množstva vyplytvaných potravín v EÚ-28, ktoré sa pohybujú na úrovni 88 mil. ton, čo predstavuje 173 kg potravinového odpadu na obyvateľa. Najväčší podiel na plytvaní potravinami, podľa projektu FUSIONS, majú domácnosti, ktoré vytvárajú až 53% z celkového množstva vyplytvaných potravín. Druhý najväčší podiel na plytvaní potravinami

má oblasť spracovania potravín (19%). Nasleduje oblasť spoločného stravovania (12%) a primárna produkcia (11%). Najmenší podiel mali veľkoobchod, maloobchod a distribúcia potravín (5%).

2.1.1 Platforma EÚ pre potravinové straty a plytvanie potravinami

S cieľom podporiť dosiahnutie cieľov SDG 12.3, týkajúcich sa plytvania potravinami a maximalizovať prínos všetkých zúčastnených strán, bola EK v Oznámení o obehovom hospodárstve vyzvaná, aby zriadila platformu zameranú na predchádzanie plytvaniu potravinami. Na základe tejto výzvy bola v roku 2016 založená Platforma EÚ pre potravinové straty a plytvanie potravinami (ďalej len „platforma EÚ“). Platforma EÚ spája inštitúcie EÚ, odborníkov z krajín EÚ a príslušné zúčastnené strany vybrané na základe otvorenej výzvy na predloženie žiadostí. Celkovým poslaním platformy EÚ je podporovať EK, členské štáty a všetkých aktérov potravinového reťazca pri dosahovaní cieľov v oblasti znižovania strát potravín a znižovania plytvania potravinami stanovených v SDG 12.3 a to bez ohrozenia bezpečnosti potravín, bezpečnosti krmív a / alebo zdravia zvierat.

Platformu koordinuje DG SANTE a je členená do štyroch podskupín, ktoré sa zaoberajú:

„Darovaním potravín“

Hlavným zameraním prevencie vzniku plytvania potravinami by malo byť pôsobenie priamo pri jeho zdroji a to obmedzením tvorby nadbytočných potravín v každej fáze potravinového reťazca (výroba, spracovanie, distribúcia a spotreba). Ideálne by bolo nadbytočné potraviny prerozdeliť na ľudskú spotrebu, ale toto je možné len v tom prípade, že bude zachovaná ich bezpečnosť. Preto, ako súčasť akčného plánu obehového hospodárstva, EK v roku 2017 prijala usmernenia EÚ o darovaní potravín s cieľom uľahčiť redistribúciu bezpečných, jedlých potravín osobám v núdzi. Pod pojmom redistribúcia sa rozumie proces, pri ktorom sa nadbytočné potraviny, ktoré by sa inak mohli vyhodiť, získavajú, zhromažďujú a poskytujú ľuďom, najmä tým, ktorí ich potrebujú.

„Meraním plytvania potravinami“

V oznámení o obehovom hospodárstve bola EK vyzvaná, aby vypracovala spoločnú metodiku EÚ na meranie plytvania potravinami s cieľom podporiť dosiahnutie cieľa SDG 12.3.

30. mája 2018 bola prijatá Smernica Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) 2018/851, ktorou sa mení smernica 2008/98/ES o odpade. Táto smernica vyzýva krajiny EÚ, aby znížili množstvo plytvania potravinami v každej etape potravinového reťazca, monitorovali úroveň potravinového odpadu a podávali správy o dosiahnutom pokroku. Smernica okrem iného definuje pojem „potravinový odpad“ a žiada EK, aby do konca marca 2019 prijala právne predpisy zamerané na meranie potravinového odpadu.

EK bola poverená, aby stanovila spoločnú metodiku na meranie úrovne potravinového odpadu v členských štátoch EÚ a tiež spôsob a formu podávania správ pre krajiny EÚ na informovanie o dosiahnutom pokroku. Skupina expertov členských štátov pomáhala EK pri

príprave súvisiaceho delegovaného aktu, ktorý stanovuje spoločnú metodiku merania a minimálne požiadavky na kvalitu.

Delegované rozhodnutie EK č. 2019/1597 (ďalej len „rozhodnutie“), ktorým sa dopĺňa smernica Európskeho parlamentu a Rady 2008/98/ES, pokiaľ ide o spoločnú metodiku a minimálne požiadavky na kvalitu jednotného merania úrovni potravinového bolo prijaté 3. mája 2019 (viď príloha 1). Delegovaný akt nadobudol účinnosť 17.10. 2019 a na jeho základe budú členské štáty každoročne merať množstvo potravinového odpadu vzniknutého za celý kalendárny rok. Množstvo potravinového odpadu sa má vyjadrovať v metrických tonách a má sa povinne sledovať v týchto fázach potravinového reťazca: prvovýroba, spracovanie a výroba, maloobchod a distribúcia, reštauračné a stravovacie služby a domácnosti. Na meranie potravinového odpadu sú zadefinované konkrétne metodiky. Minimálne raz sa 4 roky sa potravinový odpad v daných fázach potravinového reťazca musí zmerať metodikou hĺbkového merania, ktorá je popísaná v prílohe III daného rozhodnutia a na meranie využíva metódy ako je priame meranie, materiálová bilancia, analýza zloženia odpadu, dotazníky, záznamy. Počas ostatných období monitorovania sa potravinový odpad bude merať metodikou uvedenou v prílohe IV rozhodnutia. V tejto metodike sa využívajú metódy ako Výpočet množstva potravinového odpadu na základe najaktuálnejších dostupných údajov o podiele potravinového odpadu v určitej fáze potravinového dodávateľského reťazca a celkového vzniku odpadu v predmetnej fáze alebo Výpočet množstva potravinového odpadu na základe sociálno-ekonomických údajov relevantných pre jednotlivé fázy potravinového reťazca.

„Opatreniami a implementáciou“

Opatrenia prijaté krajinami EÚ, regiónmi a mestami, ako aj poľnohospodármi, priemyslom, potravinovými bankami, spotrebiteľskými a inými mimovládnyimi organizáciami sú nevyhnutné na predchádzanie plytvaniu potravinami v celom hodnotovom reťazci a na riešenie rôznych situácií v jednotlivých krajinách a regiónoch.

Platforma EÚ sa prostredníctvom tejto špecializovanej podskupiny zameriava na pomoc rôznym odvetvovým organizáciám (verejným/súkromným) a subjektom v potravinovom dodávateľskom reťazci pri identifikácii a vykonávaní účinných iniciatív na predchádzanie plytvaniu potravinami a uľahčenie zavádzania najlepších postupov.

„Označovaním dátumov“

Lepšie porozumenie a používanie označenia dátumu na potravinách, t. j. „dátum spotreby“ a „dátum minimálnej trvanlivosti“, všetkými zúčastnenými stranami, môže znížiť plytvanie potravinami v EÚ. V nedávnej štúdii EK uverejnenej vo februári 2018 (https://ec.europa.eu/food/sites/food/files/safety/docs/fw_lib_srp_date-marking.pdf) sa odhaduje, že až 10% z 88 miliónov ton potravinového odpadu vytvoreného ročne v EÚ je spojených s označovaním vyššie uvedených dátumov.

Nesprávny výklad týchto dátumov spotrebiteľmi prispieva k plytvaniu potravinami v domácnostiach. Taktiež využívanie týchto dátumov prevádzkovateľmi potravinárskych podnikov a regulačnými orgánmi môže mať vplyv na plytvanie potravinami. Napríklad postoj

prevádzkovateľov potravinárskych podnikov pri definovaní dátumu (napr. či používať „dátum spotreby“ alebo „dátum minimálnej trvanlivosti“), trhové praktiky (ako napríklad doba použiteľnosti, ktorú maloobchodníci požadujú pri dodávke produktu) a vnútroštátne pravidlá týkajúce sa ďalšej distribúcie a použitia potravín po dátume minimálnej trvanlivosti môžu mať vplyv na vznik potravinového odpadu v dodávateľskom reťazci. EK zvažuje možnosti zjednodušenia označovania týchto dátumov na potravinách a podpory lepšieho porozumenia a používania týchto dátumov všetkými zúčastnenými stranami.

Z tohto dôvodu bola v rámci platformy EÚ zriadená špecializovaná podskupina, ktorá sa zaoberá označením dátumov na potravinách. Jej cieľom je diskutovať o možnostiach označovania a usmerňovať všetku prácu v tejto oblasti, do ktorej sú zapojené verejné orgány členských štátov EÚ, prevádzkovatelia potravinárskych podnikov, spotrebiteľia a ďalšie organizácie.

2.2 Plytvanie potravinami na Slovensku

Z dostupných údajov databázy EUROSTAT (Tabuľka č. 1) vyplýva, že obyvateľ SR v roku 2016 vyprodukoval 397 kg živočíšneho a zmiešaného potravinového odpadu, rastlinného odpadu a zmiešaného komunálneho odpadu. Z porovnania množstva vyprodukovaného živočíšneho a zmiešaného potravinového odpadu, rastlinného odpadu a zmiešaného bežného odpadu v rámci EÚ-28, Slovenska a susediacich krajín možno konštatovať, že množstvo takéhoto odpadu je v rámci SR a susediacich krajín najnižšie a predstavuje 52,2 % z priemerného množstva na obyvateľa v rámci EÚ-28.

Tabuľka č. 1: Porovnanie celkového množstva vyprodukovaného živočíšneho a zmiešaného potravinového odpadu, rastlinného odpadu a zmiešaného komunálneho odpadu v rámci **všetkých odvetví ekonomickej klasifikácie v EÚ-28, SR a susediacich krajín**, v kg/obyvateľa a v %

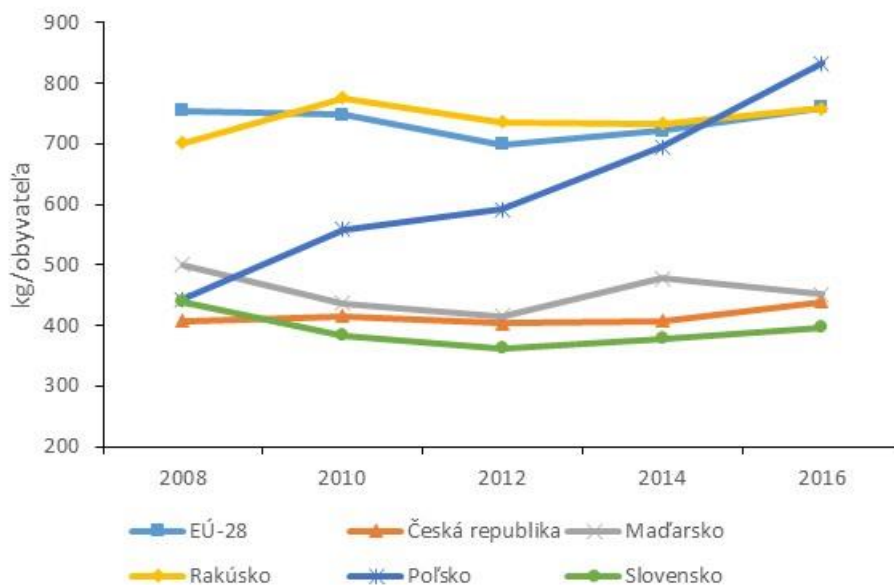
	2008		2010		2012		2014		2016	
EÚ-28	754	100,0%	748	100,0%	699	100,0%	722	100,0%	760	100,0%
Česká republika	407	54,0%	415	55,5%	404	57,8%	407	56,4%	439	57,8%
Maďarsko	500	66,3%	436	58,3%	415	59,4%	478	66,2%	451	59,3%
Rakúsko	702	93,1%	776	103,7%	736	105,3%	733	101,5%	758	99,7%
Poľsko	443	58,8%	559	74,7%	592	84,7%	695	96,3%	833	109,6%
Slovensko	439	58,2%	384	51,3%	363	51,9%	378	52,4%	397	52,2%

Zdroj: EUROSTAT (env_wasgen)

Poznámka: uvedené hodnoty predstavujú sumu množstva živočíšneho a zmiešaného potravinového odpadu, rastlinného odpadu a zmiešaného bežného odpadu avšak len časť z tohto množstva je plytvaním potravinami.

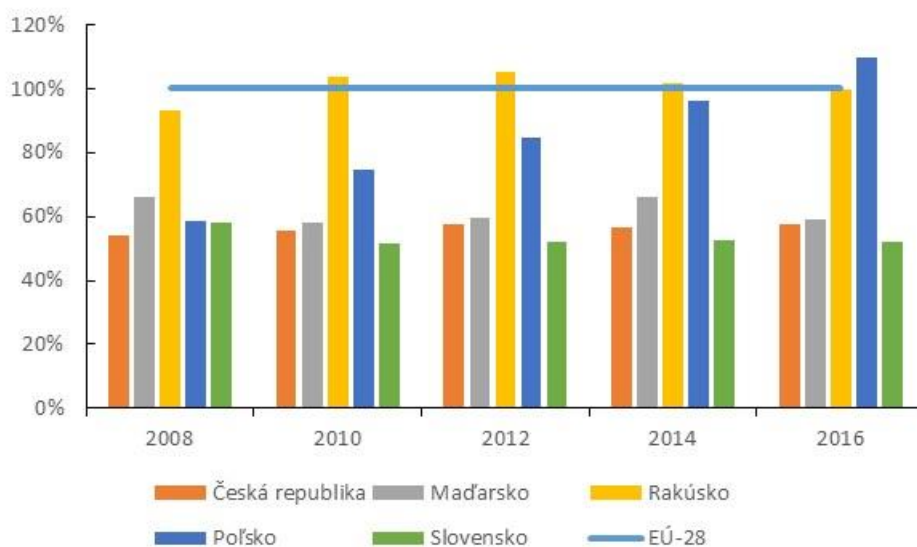
Vzhľadom na to, že hodnoty v tabuľke č. 1 predstavujú sumu množstva živočíšneho a zmiešaného potravinového odpadu, rastlinného odpadu a zmiešaného bežného odpadu a len časť z tohto množstva je plytvaním potravinami nie je možné presne stanoviť množstvo vyplytvaných potravín. Za predpokladu, že z uvedeného množstva by predstavovala časť vyplytvaných potravín 45 %, množstvo vyplytvaných potravín v SR by bolo 179 kg na obyvateľa za rok. V porovnaní s rokom 2012 narástlo množstvo vyprodukovaného živočíšneho a zmiešaného potravinového odpadu, rastlinného odpadu a zmiešaného bežného odpadu

v roku 2016 o 34 kg na obyvateľa za rok, čo predstavuje 9,4 %-ný nárast. Graf č. 1 a č. 2 zobrazujú porovnanie údajov z tabuľky č. 1.

Graf č. 1: Porovnanie celkového množstva vyprodukovaného živočíšneho a zmiešaného potravinového odpadu, rastlinného odpadu a zmiešaného komunálneho odpadu v rámci **všetkých odvetví ekonomickej klasifikácie v EÚ-28, SR a susediacich krajín**, v kg/obyvateľa

Zdroj: EUROSTAT (env_wasgen)

Graf č. 2: Porovnanie celkového množstva vyprodukovaného živočíšneho a zmiešaného potravinového odpadu, rastlinného odpadu a zmiešaného komunálneho odpadu v rámci **všetkých odvetví ekonomickej klasifikácie v EÚ-28, SR a susediacich krajín**, v %

V tabuľke č. 2 sú uvedené údaje o množstve vyprodukovaného živočíšneho a zmiešaného potravinového odpadu, rastlinného odpadu a zmiešaného komunálneho odpadu v jednotlivých odvetviach potravinového reťazca v SR. Tabuľka č. 2 neobsahuje údaj o množstve predmetného odpadu za sektor veľkoobchodu, maloobchodu a distribúcie a to z dôvodu, že databáza EUROSTAT neobsahuje špecifické údaje za túto časť potravinového

reťazca. Do celkového množstva uvedených odpadov prispievajú aj iné odvetvia ekonomickej klasifikácie ako sú napr. chemický alebo farmaceutický priemysel a niektoré ďalšie, z tohto dôvodu je celkové množstvo za odvetvia potravinového reťazca nižšie v porovnaní s údajom o celkovom množstve za SR (tabuľka č. 1).

Tabuľka č. 2: Množstvo vyprodukovaného živočíšneho a zmiešaného potravinového odpadu, rastlinného odpadu a zmiešaného komunálneho odpadu **v jednotlivých odvetviach potravinového reťazca v SR**, v kg/obyvateľa

	2008	2010	2012	2014	2016
Poľnohospodárstvo, lesníctvo a rybolov	14	17	11	21	25
Výroba potravín, nápojov a tabakových výrobkov	47	26	20	16	15
Služby	12	12	11	11	13
Domácnosti	301	288	274	283	289
Celkom	374	343	316	331	342

Zdroj: EUROSTAT (env_wasgen)

Poznámka: uvedené hodnoty predstavujú sumu množstva živočíšneho a zmiešaného potravinového odpadu, rastlinného odpadu a zmiešaného komunálneho odpadu avšak len časť z tohto množstva je plytvaním potravinami.

Primárna produkcia

Straty v primárnej produkcii (poľnohospodárstvo, zaobchádzanie s potravinami po zbere úrody) sú v priemyselných krajinách pomerne nízke. Všeobecne je možné konštatovať, že straty sú v primárnej produkcii minimálne, predstavujú asi 10 – 15% z celkového množstva strát v celom potravinovom reťazci. Podľa definície v európskom projekte FUSIONS sa za potravinové straty nepovažujú potraviny, ktoré sú poskytnuté na krmné účely.

Tabuľka č. 3: Množstvo vyprodukovaného živočíšneho a zmiešaného potravinového odpadu, rastlinného odpadu a zmiešaného komunálneho odpadu **v sektore poľnohospodárstva, lesníctva a rybolovu v SR**, v kg/obyvateľa

	2008	2010	2012	2014	2016
Živočíšny a zmiešaný potravinový odpad, rastlinný odpad	14	17	11	21	25
V tom Živočíšny a zmiešaný potravinový odpad	n	4	1	1	1
Rastlinný odpad	n	13	10	20	24
Zmiešané komunálne odpady	0	0	0	0	0
Celkové množstvo	14	17	11	21	25

Zdroj: EUROSTAT (env_wasgen)

n- nedostupný údaj

Poznámka: uvedené hodnoty predstavujú sumu množstva živočíšneho a zmiešaného potravinového odpadu, rastlinného odpadu a zmiešaného komunálneho odpadu avšak len časť z tohto množstva je plytvaním potravinami.

Množstvo vyprodukovaného živočíšneho a zmiešaného potravinového odpadu, rastlinného odpadu a zmiešaného komunálneho odpadu v primárnej produkcii v SR je uvedené v tabuľke č. 3. V období od roku 2008 do roku 2016 množstvo sledovaného odpadu stúplo, takmer dvojnásobne zo 14 kg/obyvateľa/rok v roku 2008 na 25 kg/obyvateľa/rok v roku 2016.

Spracovanie potravín

Množstvo potravinových strát a plytvania potravinami sa podľa zistení projektu FUSIONS v rámci spracovateľského odvetvia odhaduje na 19 % (FUSIONS Estimates of European food waste levels) z celkového množstva strát v celom potravinovom reťazci.

Z údajov EUROSTATu o množstve vyprodukovaného živočíšneho a zmiešaného potravinového odpadu, rastlinného odpadu a zmiešaného komunálneho odpadu vo výrobe potravín, nápojov a tabakových výrobkov v SR uvedených v tabuľke č. 4 vyplýva, že v období od roku 2008 má produkcia tohto odpadu klesajúcu tendenciu, v roku 2008 to bolo 47 kg/obyvateľa/rok a v roku 2016 to už bola len tretina, 15 kg/obyvateľa/rok.

Tabuľka č. 4: Množstvo vyprodukovaného živočíšneho a zmiešaného potravinového odpadu, rastlinného odpadu a zmiešaného komunálneho odpadu **vo výrobe potravín, nápojov a tabakových výrobkov** v SR, v kg/obyvateľa

	2008	2010	2012	2014	2016
Živočíšny a zmiešaný potravinový odpad, rastlinný odpad	46	24	19	14	13
V tom Živočíšny a zmiešaný potravinový odpad	n	3	7	5	8
Rastlinný odpad	n	21	12	9	5
Zmiešané komunálne odpady	1	2	1	2	2
Celkové množstvo	47	26	20	16	15

Zdroj: EUROSTAT (env_wasgen)

n- nedostupný údaj

Poznámka: uvedené hodnoty predstavujú sumu množstva živočíšneho a zmiešaného potravinového odpadu, rastlinného odpadu a zmiešaného komunálneho odpadu avšak len časť z tohto množstva je potravinovým odpadom.

Veľkoobchod, maloobchod a distribúcia

Straty počas distribúcie, vo veľkoobchode a maloobchode sa podľa odhadov projektu FUSIONS pohybujú na úrovni 5% z celkového množstva strát v celom potravinovom reťazci.

Dostupné dáta z databázy EUROSTAT-u neuvádzajú špecifické údaje za sektor veľkoobchodu, maloobchodu a distribúcie.

Zariadenia spoločného stravovania

V sektore spoločného stravovania sú potravinové straty a plytvanie potravinami podľa štúdie FIUSIONS odhadované na úrovni 12% z celkového množstva strát v celom potravinovom reťazci.

Tabuľka č. 5: Množstvo vyprodukovaného živočíšneho a zmiešaného potravinového odpadu, rastlinného odpadu a zmiešaného komunálneho odpadu **v sektore služieb** v SR, v kg/obyvateľa

	2008	2010	2012	2014	2016
Živočíšny a zmiešaný potravinový odpad, rastlinný odpad	4	5	3	4	6
V tom Živočíšny a zmiešaný potravinový odpad	n	1	1	1	3
Rastlinný odpad	n	3	2	3	3
Zmiešané komunálne odpady	8	8	8	7	7
Celkové množstvo	12	12	11	11	13

Zdroj: EUROSTAT (env_wasgen)

n- nedostupný údaj

Poznámka: uvedené hodnoty predstavujú sumu množstva živočíšneho a zmiešaného potravinového odpadu, rastlinného odpadu a zmiešaného komunálneho odpadu avšak len časť z tohto množstva je plytvaním potravinami.

Databáza EUROSTAT disponuje údajmi za sektor služieb všeobecne (Tabuľka č. 5). Na základe uvedených údajov možno konštatovať, že množstvo vyprodukovaného živočíšneho a zmiešaného potravinového odpadu, rastlinného odpadu a zmiešaného komunálneho odpadu v sektore služieb je stabilné a pohybuje sa v hodnotenom období v rozmedzí od 11 do 13 kg/obyvateľa/rok.

Domácnosti

Podľa odhadov štúdie FIUSIONS najväčšie množstvo vyplytvaných potravín až 53 % z celkového množstva pochádza práve z domácností.

Aj v prípade Slovenska sa najväčšie množstvo živočíšneho a zmiešaného potravinového odpadu, rastlinného odpadu a zmiešaného komunálneho odpadu tvorí v domácnostiach. Z údajov uvedených v tabuľke č. 6 vyplýva, že množstvo predmetných odpadov je na tejto úrovni potravinového reťazca pomerne stabilné a od roku 2008, kedy sa vyprodukovalo najväčšie množstvo 301 kg/obyvateľa/rok a v nasledujúcom období množstvo mierne klesalo a následne opäť stúplo na úroveň z roku 2016, 289 kg/obyvateľa/rok.

Tabuľka č. 6: Množstvo vyprodukovaného živočíšneho a zmiešaného potravinového odpadu, rastlinného odpadu a zmiešaného komunálneho odpadu v domácnostiach v SR, v kg/obyvateľa

	2008	2010	2012	2014	2016
Živočíšny a zmiešaný potravinový odpad, rastlinný odpad	16	18	18	24	29
V tom Živočíšny a zmiešaný potravinový odpad	n	0	0	1	5
Rastlinný odpad	n	17	18	23	24
Zmiešané komunálne odpady	285	270	256	259	260
V tom Odpad z domácností	285	270	255	258	260
Celkové množstvo	301	288	274	283	289

Zdroj: EUROSTAT (env_wasgen)

n- nedostupný údaj

Poznámka: uvedené hodnoty predstavujú sumu množstva živočíšneho a zmiešaného potravinového odpadu, rastlinného odpadu a zmiešaného komunálneho odpadu avšak len časť z tohto množstva je plytváním potravinami.

2.2.1 Národná platforma predchádzania potravinovým stratám a plytvaniu potravinami

Slovenská republika ako členský štát EÚ v plnom rozsahu podporuje Platformu EÚ pre potravinové straty a plytvanie potravinami. Za týmto účelom bola v roku 2016 zriadená Národná platforma predchádzania potravinovým stratám a plytvaniu potravinami (ďalej len „národná platforma“). Národná platforma bola zriadená rozhodnutím Ministerstva pôdohospodárstva a rozvoja vidieka Slovenskej republiky na základe bodu D. 1. uznesenia vlády SR č. 467/2016. Cieľom národnej platformy je podporovať implementáciu Plánu predchádzania plytvania potravinami schváleného uznesením vlády SR č. 467/2016 z 12.10.2016 a prispievať tým k znižovaniu množstva potravinového odpadu v Slovenskej republike bez toho, aby bola ohrozená potravinová bezpečnosť Slovenska. Štatút Národnej platformy je priložený v prílohe 2 tohto dokumentu.

Národná platforma svojou činnosťou pôsobí v oblastiach ako sú definovanie pojmov súvisiacich so znižovaním plytvania potravinami, identifikácia hlavných príčin plytvania

potravínami a možnosti ich odstránenia, merania množstva vyplytvaných potravín na každom stupni potravinového reťazca (od prvovýroby po konečného spotrebiteľa), vypracovanie objektívnych metód a postupov na stanovenie množstva potravinových strát a vyplytvaných potravín v jednotlivých stupňoch potravinového reťazca, hľadanie vhodných riešení na využitie bezpečných potravín po uplynutí dátumu minimálnej trvanlivosti najmä formou ich darovania, opätovného využitia bývalých potravín a vedľajších produktov z potravinového reťazca, prevzatia a implementácie EÚ legislatívy súvisiacej s odpadom, potravinami a krmivami s cieľom zabezpečiť čo najlepšie využitie potravinových zdrojov, podpory lepšieho používania a chápania údajov označujúcich dátum spotreby a dátum minimálnej trvanlivosti.

Národná platforma je otvorené zoskupenie, ktorého členmi sú ústredné orgány štátnej správy, komory a združenia právnických a fyzických osôb pôsobiacich v oblasti poľnohospodárstva a potravinárstva, orgány úradnej kontroly potravín a krmív, spotrebiteľské združenia, vládne a mimovládne organizácie so zameraním na predchádzanie plytvaniu potravinami, akademické a výskumné inštitúcie, charitatívne organizácie, fyzické osoby.

Najvyšším riadiacim orgánom Národnej platformy je Rada, ktorú tvorí predseda, podpredseda, tajomník a členovia Rady. Zloženie Rady a spôsob vymenovania jej členov je definovaný v štatúte národnej platformy.

Hlavnými činnosťami Rady národnej platformy sú najmä zabezpečiť sledovanie a hodnotenie vývoja v oblasti plytvania potravinami tak na národnej úrovni, ako aj na úrovni EÚ; prerokúvať informácie o situáciách v oblasti plytvania potravinami; iniciovať návrhy na riešenie naliehavých problémov v oblasti plytvania potravinami; prerokúvať návrhy a podnety členov národnej platformy v oblasti predchádzania plytvaniu potravinami; poskytovať podklady pre vypracovanie hodnotenia implementácie Plánu predchádzania plytvaniu potravinami; navrhovať, predkladať a prerokúvať legislatívne opatrenia týkajúce sa aktuálnej problematiky v oblasti predchádzania plytvaniu s potravinami.

3 VYHODNOTENIE AKČNÉHO PLÁNU PREDCHÁDZANIA PLYTVANIU POTRAVINAMI

Príležitosti, ako zabrániť plytvaniu potravinami existujú v rámci celého potravinového reťazca od potravinovej produkcie až po samotnú spotrebu. V rámci programového vyhlásenia vlády SR na roky 2016-2020 Ministerstvo pôdohospodárstva a rozvoja vidieka SR predložilo Akčný plán predchádzania plytvaniu potravinami, ktorý mal vyzdvihnúť niektoré opatrenia na riešenie plytvania potravinami v celej škále potravinového reťazca. Hlavným strategickým cieľom plánu predchádzania plytvaniu potravinami bolo obmedziť tvorbu potravinových strát a plytvanie potravinami. Pre dosiahnutie tohto cieľa bolo v prvom rade nevyhnutné kvantifikovať množstvo vzniknutých potravinových strát a vyplytvaných potravín v jednotlivých článkoch potravinového reťazca, identifikovať príčiny jeho vzniku a možnosti ich obmedzenia resp. odstránenia, čo sa zhoduje s postupmi práce platformy EÚ.

3.1 Kvantifikácia potravinových strát a plytvania potravinami

Plnenie toho bodu akčného plánu MPRV SR realizovalo prostredníctvom rezortnej organizácie Národné poľnohospodárske a potravinárske centrum – Výskumný ústav potravinársky, ktorému boli priebežne zadávané úlohy zamerané na kvantifikáciu množstva vzniknutých potravinových strát a vyplytvaných potravín v jednotlivých článkoch potravinového reťazca. Stručná sumarizácia výsledkov jednotlivých úloh je uvedená v tejto kapitole a kompletne správy sú v prílohách 3 až 5.

3.1.1 Príprava postupov pre zabezpečenie kvantifikácie potravinového odpadu a metodiky jeho merania

Cieľom úlohy bolo vypracovať štruktúrovanú štúdiu, zameranú na analýzu vzniku, štruktúry a množstva odpadov pochádzajúceho z produkcie potravín na úrovni SR ako súčasť prípravy postupov pre zabezpečenie kvantifikácie potravinového odpadu a metodiky jeho merania.

V prvom rade boli za vybraný segment zvolené domácnosti, keďže na základe dostupných údajov z Eurostatu práve odpad z domácností tvorí viac ako 50% z celkového množstva vyprodukovaného odpadu v celom potravinovom reťazci (primárna produkcia – spracovanie – obchod – domácnosti). Za metódu zberu dát bol zvolený dotazníkový prieskum. Meranie tvorby potravinového odpadu na vzorke viac ako 500 domácností. Z výsledkov bola spracovaná komplexná štúdia, ktorej súčasťou je modelová metodika kvantifikácie tvorby odpadov v domácnostiach založená na modeli celoeurópskej štúdie vypracovanej v rámci 7. Rámcového programu EÚ - Food Use for Social Innovation by Optimising Waste Prevention Strategies (Fusions) a analýza výsledkov tvorby odpadov v domácnostiach.

Podľa zistení tohto prieskumu (> ako 1400 respondentov z 514 domácností) domácnosti vyprodukujú približne 40 kg/osobu/rok odpadov, pričom podiel odpadu z jedlých častí potravín predstavuje cca 33 % z tohto množstva. Viac než 60 % odpadu z potravín v domácnosti

tvorí odpad z ovocia a zeleniny, významný je tiež podiel hotových jedál, výrobkov z mäsa, mlieka a cereálne produkty. Základnými príčinami plytvania sú nadmerné zásoby, nesprávne uskladnenie resp. uplynutie dátumu spotreby, resp. „pokazenie“ sa.

Z výsledkov vyplýva, že najväčšiu časť odpadov z domácností tvorí odpad zo zeleniny a ovocia, ktorý má potenciál ďalšieho využitia, napr. formou zhodnocovania biologicky rozložiteľného odpadu, kde by bolo potrebné v mestách rozmiestniť nádoby určené na zber takéhoto odpadu. Taktiež sa zistilo, že napriek edukovanosti respondentov si značná časť respondentov plytvanie potravinami neuvedomuje.

3.1.2 Rozpracovanie postupov pre komplexnú analýzu odpadu z poľnohospodárskej a potravinovej produkcie v domácnostiach

Táto úloha nadviazala na riešenie úlohy „Príprava postupov pre zabezpečenie kvantifikácie potravinového odpadu a metodiky jeho merania“ a cieľom bolo optimalizovať metodiku kvantifikácie potravinových strát a plytvania s potravinami pre segment domácností na základe vyhodnotenia údajov z merania uskutočneného v rámci predchádzajúcej úlohy, verifikovať získané údaje zahrnutím vplyvu sezónnosti na skladbu potravinového koša domácností a opakovane realizovať prieskum tvorby potravinového odpadu v domácnostiach a pripraviť zovšeobecnenia a odporúčania na realizáciu metodiky a podporných opatrení.

Na základe vyhodnotenia údajov získaných v rámci predchádzajúcej úlohy bola optimalizovaná metodika kvantifikácie potravinových strát a plytvania s potravinami v segmente domácností. Opakovane bol realizovaný prieskum tvorby potravinového odpadu v domácnostiach na modelovej vzorke 514 domácností. Výsledky z opakovaného merania boli analyzované so zameraním na vplyv sezónnosti na celkovú produkciu odpadov a kvalitatívne-kvantitatívne rozdiely. Na základe analýzy výsledkov boli spracované, resp. aktualizované zovšeobecnenia a odporúčania pre použitie modelovej metodiky kvantifikácie tvorby potravinových odpadov v domácnostiach.

Výsledky opakovaného merania odpadu v domácnostiach na tej istej skupine respondentov s odstupom 3 mesiacov sa prejavil edukačný efekt vo výraznom znížení množstva produkovaného odpadu z potravín. Aj na základe toho vidieť, že existuje veľký priestor na vzdelávanie verejnosti, ale aj pre opatrenia na strane obchodu (menšie spotrebiteľské balenia) a reklamných kampaní zameraných na obmedzenie plytvania a následne na narábanie s odpadom ktorý vznikol. Podľa zistení, 90% respondentov by takýto odpad kompostovalo, ak by sa kompostér nachádzal v pešej dostupnosti od ich bydliska. V súčasnosti potravinový odpad z domácnosti kompostuje alebo inak zhodnocuje len veľmi malá časť ľudí a 70 % zbytočne končí na bežnej skládke komunálneho odpadu. Opatrenia zamerané na propagáciu používania domácich kompostérov a významu kompostovania z hľadiska obehového hospodárstva by určite pomohli.

3.1.3 Kvantifikácia potravinového odpadu v sektore verejného stravovania – školských jedálňach

Cieľom tejto úlohy bolo spracovať model umožňujúci kvantifikáciu a predikciu tvorby potravinového odpadu vo vybranom komoditne špecifickom segmente potravinového reťazca a pomocou neho modelovo zmapovať vo zvolenom časovom úseku množstvo a štruktúru produkovaného potravinového odpadu. Za vybraný segment boli zvolené školské jedálne ako reprezentant verejného stravovania.

Vypracovaný návrh metodiky kvantifikácie potravinového odpadu v školských jedálňach bol založený na týchto princípoch:

- a) Monitorovanie celého kolobehu potravín v školskom stravovaní vo vzťahu k príprave obedu – t.j. od surovín až po neskonsumované zvyšky hotových jedál.
- b) Evidencia všetkých položiek priamym vážením a kvantifikáciou cez počet porcií jedál.
- c) Súčasťou evidencie toku surovín a hotových jedál boli jedálne lístky na každý monitorovaný deň.
- d) Monitoring prebiehal v ucelenom období počas 1 mesiaca, s následným opakovaním.
- e) Súčasťou údajov zaznamenávaných počas monitoringu boli v ideálnom prípade údaje o dochádzke žiakov, resp. doplňujúce údaje umožňujúce zistiť dôvod prípadného nevydania pripraveného jedla.

Metodika bola spracovaná v elektronickej podobe a pozostáva z 3 pracovných listov. Prvý list slúžil na evidenciu toku surovín a odpadov z nich na dennej báze. Odpad zo surovín sa evidoval v 16 kategóriách: 1. mlieko a mliečne výrobky; 2. tuky a oleje; 3. zmrzlina, sorbet; 4. ovocie; 5. zelenina; 6. orechy a semená; 7. cukrovinky; 8. cereálie a cereálne produkty; 9. pekárske výrobky; 10. mäso a mäsové výrobky; 11. ryby a produkty z rýb; 12. vajcia a produkty z vajec; 13. sladidlá vrátane medu; 14. soľ, koreniny a polievkové zmesi; 15. nápoje, okrem mliečnych; 16. polotovary. Druhý bol použitý na evidenciu pripravených obedov pred ich distribúciou stravníkom a tretí na evidenciu tvorby odpadov z hotových jedál v procese samotného školského stravovania. Odpad sa kategorizoval ako polievka a hlavné jedlo. Z dôvodov zabezpečenia aplikovateľnosti sa odpad zo zložených (komplexných) jedál evidoval ako celok, u jedál oddeliteľných na zložky sa evidovala osobitne mäsová zložka a príloha, a ak boli súčasťou obeda ďalšie zložky – napr. šalát, chlieb, dezert, ovocie a pod., evidovali sa osobitne.

Samotnými meraniami a analýzou dosiahnutých výsledkov boli zistené nasledovné skutočnosti:

- Kumulatívne bolo v školských jedálňach zapojených do zisťovania vyprodukovaných 6 669 kg odpadu, čo vo finančnom vyjadrení pri cene 2,50 €/obed predstavuje finančný dopad vo výške 17 025 €.
- Na uvedenom množstve odpadu sa podieľa 12% - 14% odpad zo surovín (odpad v procese prípravy obeda), 49 % - 52 % odpad z dôvodu nevydania – neprevzatia – obeda a 34% - 39 % odpad zo zvyškov z obeda.

- Tvorba odpadu zo surovín:
 - existuje zrejmy súvis medzi spôsobom predúpravy suroviny pred jej použitím na spracovanie ako aj medzi množstvom používaných polotovarov a množstvom odpadu zo surovín
 - efekt nákupu surovín v predupravenom stave/polotovarov resp. pomer cena/benefit je potrebné hodnotiť osobitne a nebol predmetom prezentovanej štúdie
 - v žiadnej škole nevznikol merateľný jedlý odpad ani v jednej monitorovanej kategórii, t.j. jedlé časti potravín vrátane predupravených surovín a polotovarov sa na prípravu jedál zužitkovávajú s maximálnou efektívnosťou.
- Tvorba odpadu z dôvodu neprevzatia obeda:
 - najvýznamnejší faktor ovplyvňujúci tvorbu odpadov v monitorovaných školských jedálňach
 - takmer 11% všetkých pripravených obedov skončilo ako nevydané – potravinový odpad, táto kategória tvorí 49% - 52% celkového množstva odpadu
 Dôvody neprevzatia obeda boli hlavne: dochádzka žiakov do školy resp. mimoškolské podujatia; jedálny lístok na daný deň – preferencie žiakov k určitým jedlám – existuje zrejmy a opakujúci sa trend neprevzatia obeda u tých istých jedál na všetkých troch školách; disciplína žiakov pri odhlasovaní z obeda – možnosť odhlásenia do 8:00 daného dňa; dostupnosť iného zdroja potravín v škole resp. v blízkosti budovy školy – veľmi významný faktor s ohľadom na predchádzajúce dôvody; efekt dostupnosti viacerých menu na tvorbu odpadov si vyžaduje osobitnú dlhodobjšiu analýzu, ktorá nebola predmetom predloženej štúdie.
- Tvorba odpadu zo zvyškov obeda:
 - zvyšky z obeda predstavujú 6 % - 10 % z hmotnosti vydaných obedov a na celkovom množstve odpadov sa podieľajú 34% - 39 %
 Príčiny vzniku tejto kategórie odpadu sú pravdepodobne identické s tými, ktoré sú uvedené pri analýze tvorby odpadov z neprevzatých obedov. Pridávajú sa k tomu ďalšie možné faktory, a to najmä: receptúra, resp. senzorická kvalita pripraveného obeda; preferencie (negatívne aj pozitívne) určitých druhov jedál; konzumácia iných jedál/pochutín počas vyučovania (desiata, bufet...); možnosť dodatočnej modifikácie obeda (zmena prílohy/oblohy...)
 - možnosť samoobsluhy pri odoberaní súčastí obeda (polievka, nápoj....) má na tvorbu odpadu pozitívny efekt.
- Vo finančnom vyjadrení predstavuje zistené celkové množstvo neskonsumovaných potravín sumu 17 025 €. V prepočte na 1 priemerný obed (920 g) predstavuje hmotnosť celkového odpadu 180 g – 210 g (19.5% - 22.8%), vo finančnom vyjadrení 0,47 - 0,55 €/obed (pri cene 2,50 €/obed). tj. v priemere 18,6% - 22 % z ceny 1 obeda.

Na základe dosiahnutých výsledkov a analýz, s cieľom znížiť vznik potravinového odpadu v zariadeniach školského stravovania odporúčame zvážiť plošnú dostupnosť obedov pre

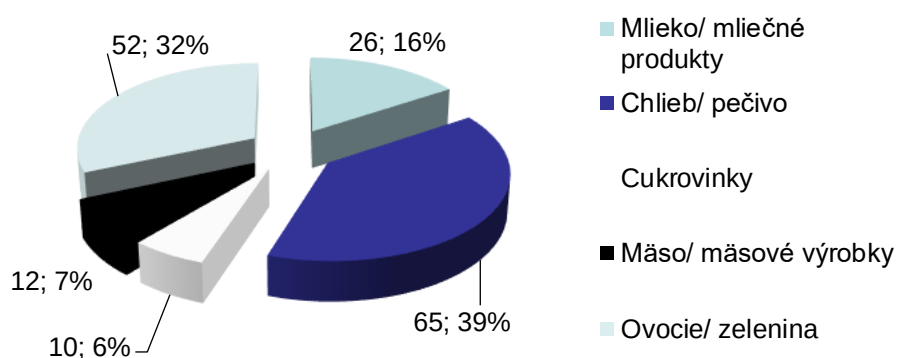
žiacov zadarmo – bez ich predchádzajúcej systematickej edukácie a prípravy personálnych kapacít a infraštruktúry je dôvodný predpoklad významného nárastu plytvania potravinami v tomto segmente; realizáciu cielenej edukačnej kampane s cieľom zvýšenia pocitu zodpovednosti voči hodnotám; efektivitu nákupu potravín – surovín – v upravenom stave (zníženie tvorby odpadu na strane školskej jedálne) a skladbu jedál – množstvo, receptúru aj výslednú senzorickú kvalitu výsledného jedla a pestrosť ponuky jedálneho lístka s ohľadom na preferencie stravníkov.

3.1.4 Rozpracovanie postupov kvantifikácie tvorby odpadov z potravín vo vybraných segmentoch potravinového reťazca

Jedná sa o rezortný projekt, ktorého cieľom projektu je v spolupráci s praxou overiť v širšom rozsahu validitu doteraz získaných údajov o plytvaní potravinami v segmente domácnosti a verejného (školského) stravovania, na vybranej modelovej vzorke pôvodcov odpadu vypracovať a overiť metodiku kvantifikácie potravinových strát a plytvania s potravinami a navrhnúť možné zužitkovanie vyprodukovaného potravinového odpadu. Plánovaná doba riešenia je 01/2019-12/2021.

V priebehu roka 2019 bol realizovaný dotazníkový prieskum na tému plytvania potravinami, počas výstavy Agrokomplex 2019. Zo získaných výsledkov predmetného dotazníka, realizovaného na vzorke 200 respondentov, vyplýva, že najčastejšou príčinou vyhadzovania potravín v domácnostiach je ten, že sa potraviny pokazili, bolo uvarené viac ako je možné zjesť, uplynul dátum spotreby, kúpilo sa viac ako bolo potrebné resp. zlé uskladnenie, zlé alebo nevhodné spracovanie, kúpené potraviny nespĺnili očakávanie. Veľká časť respondentov uvádzala, že vyhadzuje len nejdle časti potravín.

Z obrázku č. 1 vyplýva, že najviac sa vyhadzuje chlieb a pečivo (39 %) a tiež ovocie a zelenina (32 %), nasleduje mlieko a mliečne produkty (16 %) a najmenej mäso a mäsové výrobky (7 %) resp. cukrovinky (6 %).

Obrázok č. 1: podiel najčastejšie vyhadzovaných potravín (100 % = 200).

V rámci dotazníka bolo zisťované, či spotrebitelia poznajú pojmov „dátum minimálnej trvanlivosti (DMT)“ a „dátum spotreby (DS)“ potravín. Väčšina respondentov uviedla, že rozdiel pozná resp. si myslí, že pozná a menej ako 10 % si nie je celkom istá resp. nepozná význam týchto označení.

Aktuálne prebieha prieskum zisťovania plytvania v domácnostiach prostredníctvom žiakov ZŠ a SŠ.

3.2 Identifikácia hlavných príčin plytvania potravinami a možnosti ich odstránenia

Tento bod akčného plánu bol súčasťou riešenie úloh zadaných v rámci kapitoly 3.1.

3.3 Zlepšenie informovanosti a zmena správania

Dostatočná informovanosť všetkých zúčastnených strán o kvantifikácii potravinových strát a plytvania potravinami a identifikácii hlavných príčin plytvania potravinami a možnosti ich odstránenia bola jednou z hlavných úloh MPRV SR. Verejnosť bola o danej problematike informovaná prostredníctvom nasledovných akcií a podujatí:

AGROKOMPLEX

V priebehu rokov 2017-2019 boli v rámci výstavy Agrokomplex záujemcom poskytované informácie o problematike plytvania potravinami, o rozdieloch medzi dátumom spotreby a dátumom minimálnej trvanlivosti. V roku 2019 bol tiež realizovaný dotazníkový prieskum na vzorke 200 respondentov, táto aktivita súvisela s riešením rezortného projektu „Rozpracovanie postupov kvantifikácie tvorby odpadov z potravín vo vybraných segmentoch potravinového reťazca“.

AGROFILM 2019

V rámci Agrofilmu 2019 sa v Nitre konalo Diskusné fórum Agrofilmu na tému „MUSIA POTRAVINY KONČIŤ V KOŠI?“, ktorého cieľom bolo informovať širokú verejnosť o probléme plytvania potravinami a z ktorého reportáž bola odvysielaná aj v relácii Slovenskej televízie Farmárska revue. Počas daného fóra si účastníci mohli postupne vypočuť prednášky na tieto témy: Dôsledky plytvania potravinami a opatrenia SR resp. EÚ v oblasti plytvania potravinami; Potravinová Banka Slovenska; TESCO – Náš boj proti plytvaniu potravinami; Plytvanie potravinami v domácnostiach a školských jedálňach; Možnosti zužitkovania odpadu z potravín.

HOVORME O JEDLE 2017

Témou plytvania potravinami sa zaoberal aj 5. ročník týždňa HOVORME O JEDLE, ktorého organizátormi sú Slovenská poľnohospodárska a potravinárska komora (SPPK) a Centrum rozvoja znalostí o potravinách n.o., záštitu nad týmto podujatím, okrem iných, prevzalo aj Ministerstvo pôdohospodárstva a rozvoja vidieka SR, ktoré podujatie podporilo aj finančne. Témou literárnej súťaže bolo „Prečo potraviny nepatria do koša“, do tejto aktivity sa zapojilo 201 základných škôl, celkovo do projektu Hovorme o jedle v rámci 5. ročníka zapojilo 474

základných škôl. Cieľom projektu je vyvolávať a podporovať spoluprácu a aktívnu účasť školy pri vzdelávaní detí a mládeže o potravinách a dobrých stravovacích návykoch ako súčasti zdravého životného štýlu, o úlohe potravín pri ochrane zdravia a ich význame pre tvorbu a ochranu životného prostredia, regionálny rozvoj a zamestnanosť.

PREZENTÁCIA VÝSLEDKOV KVANTIFIKÁCIE PLYTVANIA POTRAVINAMI

Výsledky získané rezortnou organizáciou NPPC-VÚP počas riešenia úloh odbornej pomoci súvisiacich s predchádzaním plytvaniu potravinami boli prezentované:

- konferencia Českého ekologického manažérskeho centra a redakcie časopisu Odpadové fórum – Předcházení vzniku odpadů 2017, Praha, ČR, 12.-13.10.2017
- Plytvajú slovenské domácnosti potravinami?, Trendy v potravinárstve, 2017, 2, s. 107-115
- 35. ročník Medzinárodného filmového festivalu Agrofilm 2019 na tému: MUSIA POTRAVINY KONČIŤ V KOŠI?, Lužianky, 2.10.2019
- Plytváme veľa a nevieme o tom – pilotný prieskum plytvania slovenských domácností potravinami Newsletter NPPC, 2019, 2, s. 2-3,
- Plytvanie potravinami v domácnostiach a školských jedálňach. Analýza na základe vlastných zistení NPPC, Trendy v potravinárstve, 2019, 2, s. 71-77

INFORMAČNÉ MATERIÁLY V OBLASTI PREDCHÁDZANIA PLYTVANIA POTRAVINAMI

V roku 2020 plánuje MPRV SR v spolupráci s NPPC –VÚP pripraviť informačné materiály z oblasti predchádzania plytvania potravinami pre každý segment potravinového reťazca, t.j. prvovýroba; spracovanie potravín; veľkoobchod, maloobchod a distribúcia; spoločné stravovanie a domácnosti – v tlačenej aj elektronickej podobe. Predmetné informačné materiály budú obsahovať usmernenia, návody, príklady dobrej praxe a pod. a budú používané v rámci poskytovania informácií o danej problematike počas výstav a iných odborných a laických podujatí.

VÝSTAVA GASTRA & KULINÁRIA 2019

Počas výstavy GASTRA & KULINÁRIA, ktorá sa konala v dňoch 06.-09.11. 2019 na národnom výstavisku Agrokomplex v Nitre, sa v rámci stánku MPRV SR mohli návštevníci výstavy oboznámiť s problematikou plytvania potravinami. Hlavnou témou v tejto širokej oblasti bolo poskytnutie informácií o rozdieloch medzi dátumom spotreby a dátumom minimálnej trvanlivosti, nakoľko nevedomosť o ich význame často prispieva k potravinovému plytvaniu a vzniku potravinového odpadu.

ODBORNÝ SEMINÁR

Do odborného seminára s názvom „Individuálny prístup k stravovaniu dieťaťa a kvalita potravín zo slovenských regiónov“, ktorý bol určený pre vedúce školských jedální bola zaradená a prezentovaná prednáška zaoberajúca sa výsledkami meraní potravinového odpadu vznikajúceho v zariadeniach školského stravovania. O danej problematike boli postupne informované vedúce školských jedální v týchto mestách: Žilina (15.10.2019), Prešov

(16.10.2019), Košice (17.10.2019), Banská Bystrica (21.10.2019) a Nitra (6.11.2019), pričom tohto seminára sa v každom meste zúčastnilo cca 150 účastníkov.

Zlepšením informovanosti odbornej aj laickej verejnosti sa očakáva zmena správania a prístupu k plytvaniu potravinami, vyhodnotenie tohto aspektu je však možné až po dlhšom časovom horizonte.

3.4 Legislatívny rámec

Jednou z možností ako predchádzať plytvaniu potravinami je ich darovanie Potravinovej banke Slovenska alebo charitatívnym organizáciám. Darovanie potravín bolo však potrebné legislatívne ošetriť, a preto za týmto účelom s cieľom uľahčenia darovania potravín bola novelizovaná národná legislatíva a to konkrétne Zákon NR SR č.152/1995 Z. z. o potravinách; Zákon NR SR č. 595/2003 Z. z. o dani z príjmov a Zákon NR SR č. 222/2004 Z. z. o dani z pridanej hodnoty

Potravinové dary určené pre Potravinovú banku Slovenska poskytujú nulovú DPH podľa zákona NR SR č. 222/2004 Z. z. o dani z pridanej hodnoty. Hodnota každej darovanej potraviny však musí byť pod 17 EUR bez DPH ako je uvedené v § 8 ods. 3. daného zákona: „Ak platiteľ dodá tovar na svoju osobnú spotrebu, dodá tovar na osobnú spotrebu svojich zamestnancov, dodá tovar bezodplatne alebo dodá tovar na ďalší iný účel ako na podnikanie a ak pri kúpe tohto tovaru alebo jeho súčasti alebo vytvorení tohto tovaru alebo jeho súčasti vlastnou činnosťou bola daň úplne alebo čiastočne odpočítaná, považuje sa takéto dodanie tovaru za dodanie tovaru za protihodnotu. Bezodplatné dodanie tovaru na obchodné účely, ak jeho hodnota nepresiahne 17 eur bez dane za jeden kus, a bezodplatné dodanie obchodných vzoriek sa nepovažuje za dodanie tovaru za protihodnotu.“

Finančné riaditeľstvo SR vydalo usmerňujúci dokument Usmernenie k daňovým dôsledkom poskytnutia potravinovej pomoci Potravinovej banke Slovenska (https://www.financnasprava.sk/_img/pfsedit/Dokumenty_PFS/Profesionalna_zona/Dane/Metodicke_usmernenia/Priame_dane/2014/2014_12_12_darovanie_potravin.pdf), kde z vyššie uvedeného ustanovenia vyplýva nasledovné: „platiteľ, ktorý daruje Potravinovej banke Slovenska potraviny, pri ktorých obstaraní si odpočítal daň a neprekročí pritom zákonom stanovenú hranicu pre hodnotu jedného darovaného kusu tovaru, nie je povinný z takejto dodávky odviesť daň do štátneho rozpočtu.“

Okrem nulovej sadzby DPH môžu byť dary poskytnuté Potravinovej banke Slovenska aj odpočítateľnými nákladmi na daň z príjmov právnických a fyzických osôb, a to vďaka ustanoveniam Zákona NR SR č. 595/2003 Z. z. o dani z príjmov, kde sa v § 21 ods. 2. písm. n) uvádza: „Daňovými výdavkami nie sú tiež výdavky (náklady) vo výške obstarávacej ceny zásob vyradeného tovaru likvidáciou z dôvodu uplynutia doby použiteľnosti alebo trvanlivosti, ak daňovník nepreukáže, že pred uplynutím tejto doby vykonal opatrenia na podporu ich predaja do uplynutia tejto doby formou postupného znižovania ceny, okrem bezodplatného odovzdania zásob potravín Potravinovej banke Slovenska a liekov, ktorých výdaj je viazaný na

lekársky predpis“. Spoločnosti aj občania tak môžu mať prospech z tohto odpočtu dane s cieľom zvýšiť množstvo prerozdeleného množstva potravín.

Požiadavky na darcovstvo potravín sú uvedené v Zákone NR SR č. 152/1995 Z. z. o potravinách v znení neskorších predpisov. Pred novelizáciou v roku 2017 sa podľa daného zákona ako jediný uznávaný subjekt, ktorý mohol prijímať potravinové dary považovala iba Potravinová banka Slovenska. Pozmeňujúce a doplňujúce návrhy z roku 2017 rozšírili túto pôsobnosť o ďalšie charitatívne organizácie.

V § 6 ods. 7 Zákona NR SR č. 152/1995 Z. z. o potravinách v znení neskorších predpisov je uvedené: „Potraviny po uplynutí dátumu minimálnej trvanlivosti, len ak sú bezpečné, môže prevádzkovateľ bezodplatne previesť osobe vykonávajúcej činnosť s verejnoprospešným účelom v oblasti poskytovania sociálnej pomoci, humanitárnej starostlivosti alebo sociálnych služieb podľa osobitných predpisov (ďalej len „charitatívna organizácia“), pričom od nej nemôže za tieto potraviny požadovať akékoľvek priame alebo nepriame plnenie. Charitatívna organizácia môže nakladať s potravinami po uplynutí dátumu minimálnej trvanlivosti až po jej registrácii podľa odseku 1, pričom je povinná pred začatím činnosti podľa odseku 9 písm. c) požiadať príslušný regionálny úrad verejného zdravotníctva o vykonanie úradnej kontroly každej výdajne charitatívnej organizácie podľa osobitného predpisu.

Charitatívna organizácia je povinná plniť požiadavky na skladovanie a prepravu potravín ako je uvedené v Zákone o potravinách a potraviny musí skladovať oddelene od potravín, ktorých dátum minimálnej trvanlivosti neuplynul, a označiť údajom, že ide o potraviny po uplynutí dátumu minimálnej trvanlivosti. Tieto potraviny nesmie prebaľovať, meniť, odstraňovať alebo zakrývať údaje uvedené prevádzkovateľom na spotrebiteľskom obale a môže ich len bezodplatne a bezodkladne poskytnúť konečnému spotrebiteľovi, pričom od neho nemôže za tieto potraviny požadovať akékoľvek priame alebo nepriame plnenie.

Za bezpečnosť potravín po uplynutí dátumu minimálnej trvanlivosti, do ich odovzdania charitatívnej organizácii, zodpovedá prevádzkovateľ, ktorý tieto potraviny bezodplatne prevádza. Od prevzatia týchto potravín od prevádzkovateľa, ktorý tieto potraviny bezodplatne prevádza, zodpovedá za bezpečnosť potravín po uplynutí dátumu minimálnej trvanlivosti charitatívna organizácia.

Kým zmeny a doplnenia Zákona o potravinách zahŕňajú aj ďalšie charitatívne organizácie ako potenciálnych príjemcov, finančné zákony (zákon č. 222/2004 o dani z pridanej hodnoty a zákon č. 595/2003 o dani z príjmov) sa vzťahujú iba na Potravinovú banku Slovenska. Túto skutočnosť bolo potrebné zmeniť podobne ako v zákone o potravinách, preto Vládny návrh zákona, ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 595/2003 Z. z. o dani z príjmov v znení neskorších predpisov obsahuje aj zmenu § 21, ktorý pojednáva práve o tejto problematike. Zákon vyšiel v Zbierke zákonov 14.10.2019, číslo 301/2019 a § 21 ods. 2 písmeno m v znení uvedenom nižšie nadobúda platnosť 1.1.2020.

„Daňovými výdavkami nie sú tiež výdavky (náklady) vo výške obstarávacej ceny zásob vyradeného tovaru

1. z dôvodu jeho klasifikácie ako nebezpečného podľa osobitného predpisu,^{105a)}

2. likvidáciou z dôvodu uplynutia doby použiteľnosti alebo trvanlivosti, ak daňovník nepreukáže, že pred uplynutím tejto doby vykonal opatrenia na podporu ich predaja do uplynutia tejto doby formou postupného znižovania ceny, okrem bezodplatného odovzdania zásob potravín Potravinovej banke Slovenska alebo daňovníkovi podľa § 12 ods. 3, ktorého predmetom činnosti je účel vymedzený v § 50 ods. 5, alebo registrovanému sociálnemu podniku,^{105aa)} ktorého predmetom činnosti je účel vymedzený v § 50 ods. 5 písm. a), c), e) a i), a liekov, ktorých výdaj je viazaný na lekársky predpis podľa osobitného predpisu,^{37ab)}

3. bez stanovenej doby použiteľnosti alebo trvanlivosti, ak daňovník nepreukáže príjem z ich predaja, okrem bezodplatného odovzdania zásob potravín Potravinovej banke Slovenska alebo daňovníkovi podľa § 12 ods. 3, ktorého predmetom činnosti je účel vymedzený v § 50 ods. 5, alebo registrovanému sociálnemu podniku,^{105aa)} ktorého predmetom činnosti je účel vymedzený v § 50 ods. 5 písm. a), c), e) a i).“

Zoznam zaregistrovaných charitatívnych organizácií pre nakladanie s potravinami po uplynutí dátumu minimálnej trvanlivosti podľa § 6 ods.7 zákona č.152/1995 Z. z. o potravinách v znení neskorších predpisov aktualizovaný ku dňu 19.12.2018 je umiestnený na stránke SVPS SR (https://www.svps.sk/dokumenty/potraviny/Charita_1_2018.pdf). Aktuálne je na Slovensku zaregistrovaných 19 takýchto organizácií.

3.5 Spolupráca aktérov potravinového reťazca s orgánmi štátnej správy

MPRV SR na znižovaní potravinového odpadu spolupracuje hlavne v rámci národnej platformy, a to s Potravinárskou komorou Slovenska, Slovenskou asociáciou obchodu a ďalšími vplyvnými partnermi, ako sú maloobchodníci. Podrobný popis činnosti národnej platformy je popísaný v kapitole 2.2.1

4 Závěry a odporúčania

Problém plytvania potravinami a množstvo vyprodukovaného potravinového odpadu predstavuje závažný globálny problém, ktorý nie je možné objektívne celkom eliminovať, ale je nevyhnutné kontinuálne pôsobiť, aby bolo plytvanie potravinami v čo možno najväčšej miere minimalizované.

Potreba zvyšovania povedomia o plytvaní s potravinami a vytváranie priestoru pre edukáciu konzumentov je jedným z opatrení, ktorému je potrebné venovať zvýšenú pozornosť. Je nevyhnutné v rámci kampaní, informačných materiálov a masmédií opakovane edukovať nielen spotrebiteľa, ale všetky články potravinového reťazca o spôsoboch minimalizácie plytvania potravinami. Pri domácnostiach (spotrebiteľoch) ide o zaužívanie si pojmov (resp. rozdielu medzi nimi) ako sú dátum minimálnej trvanlivosti a dátum spotreby, určitý manažment nakupovania, skladovania a konzumácie potravín. Pri zariadeniach spoločného stravovania je okrem už uvedeného dôležitá aj skladba menu (najmä pri školských jedálňach, kde určité typy jedál sú pravidelne odmietané), systém prihlasovania a odhlasovania zo stravovania a pod. V prípade školských jedální je potrebné do budúcnosti v spolupráci s Ministerstvom školstva, vedy, výskumu a športu Slovenskej republiky analyzovať možnosti flexibilnejšieho nastavenia noratívov (určenie určitej odchýlky), vzhľadom na už realizované výsledky meraní plytvania potravinami v školských jedálňach.

Za najracionálnejší spôsob minimalizácie plytvania potravinami môžeme považovať darovanie nepredaných potravín Potravinovej banke Slovenska a ďalším charitatívnym organizáciám. V súčasnosti legislatíva upravuje možnosť darovania potravín po uplynutí dátumu minimálnej trvanlivosti pre obchodné reťazce. Maloobchod je identifikovaný ako článok reťazca, u ktorého sú potravinové straty najnižšie. Je preto potrebné uvažovať nad systémom a legislatívnou úpravou možnosti darovania potravín po dátume minimálnej trvanlivosti aj pre iné články potravinového reťazca. V Českej republike je legislatívne zakotvená povinnosť darovania potravín pre obchodné prevádzky s predajnou plochou nad 400 m², pričom výsledky tejto právnej úpravy sú pozitívne (viď trojnásobný nárast darovania potravín; zdroj: „Zákaz vyhadzovania potravín: Česko ukazuje Slovensku cestu“ <https://euractiv.sk/section/ekonomika-a-euro/news/cesko-ukazuje-slovensku-cestu-ako-na-zakaz-vyhadzovania-potravin/>). V súčasnosti je na rokovaní Národnej rady Slovenskej republiky predložený návrh (parlamentná tlač 1703), ktorý by zakotvil obdobnú právnu úpravu ako je v Českej republike. Navrhovanú právnu úpravu je potrebné hodnotiť pozitívne, avšak je nevyhnutné uvažovať nad neskoršou účinnosťou návrhu (min. 3 roky), aby boli charitatívne organizácie na navyšovanie objemu darovaných potravín pripravené.

Do budúcnosti je potrebné analyzovať možnosti riešenia pri potravinových komoditách, pri ktorých sú podľa meraní potravinové straty najvyššie. Ide napr. o pekárenské výrobky, príp. iné nebalené výrobky, ovocie a zeleninu. Je zjavné, že bezpečnosť musí byť prioritne zachovaná pri akomkoľvek mechanizme, t. j. výsledkom analýzy by mal byť spôsob, ako

minimalizovať straty a pritom zachovať bezpečnosť konečného požívateľa, príp. hospodárskych zvierat pri skrmovaní ak to umožňujú predpisy Európskej únie.

Ďalším dôležitým aspektom je využitie ekonomicky cenných látok (napr. esencie, farbivá, oleje a pod.) z potravín, ktoré už spadajú pod potravinové straty, resp. nemôžu byť predmetom darovania, príp. skrmovania.

Ak sa predpokladá minimalizácia potravinových strát a maximalizácia objemu darovaných potravín, bude nevyhnutné, aby štát určitým spôsobom participoval na zabezpečení logistiky a skladovania darovaných potravín, a to buď kofinancovaním Potravinovej banky Slovenska (príp. ďalších charitatívnych organizácií), resp. aby sa určitým spôsobom podieľal na určitých fázach, ktoré sú nevyhnutné pri efektívnom darovaní potravín (vykonával celkom alebo čiastočne logistiku, skladovanie, distribúciu a pod.). Podľa údajov, ktoré poskytli charitatívne organizácie, pri zákonnej povinnosti darovať potraviny po dátume minimálnej trvanlivosti (obchodná prevádzka s predajnou plochou nad 400 m²) sa zvýši objem darovaných potravín 7-8 násobne. To znamená, že materiálno-technické a ani personálne zabezpečenie charitatívnych organizácií to v súčasných podmienkach nie je objektívne schopné pokryť.